

Martin Heidegger meetodi mõistest oma fenomenoloogia-eelses filosoofias

Ülo Matjus

Filosoofia osakond, Tartu Ülikool

Artikkel uurib meetodi mõistet Martin Heideggeri varases, fenomenoloogiaeelses mõtlemises. Keskendudes peamiselt Heideggeri habilitatsiooniväitekirjale Duns Scotusest (1915) ja lühemale tekstile „Der Zeitbegriff in der Geschichtswissenschaften“ visandab artikkel varase Heideggeri meetodikäsituse peamised tunnusjooned, kuid osutab ka tee, millele ta mõtlemine asub mõnevõrra hiljem.

Märksõnad: meetod, teadus, skolastika, fenomenoloogia

Kui mulle tehti üllatav ettepanek osaleda artikliga ajakirja „Studia philosophica estonica“ temaatilises erinumbris, tundus see algul mulle üpris suuresti ülepakutuna, ent rahunenult lakke vahtides langes midagi 30 aasta tagant pähe, nimelt see, et olin varem korra, st 1990. aastal ühes võõrkeeles väga ligilähedase pealkirja all selle üle arutlenud. — See oli olnud ühe *ülemineku* aeg, ühe vaimse *vabanemise* aeg... — Millest? Nn marksistlik-leninlikust filosoofiast, st dialektilisest ja ajaloolisest materialismist, mis oli 1940. aastal, 50 aasta eest Eesti piiresse „sisse veetud“ kõigile kohustuslikult õpitava „filosoofilise“ ainenähtena Tartu Riiklikus Ülikoolis. — Olen sellest üleminekust, selle ülemineku ajast ja taustast üksikasjalikumalt kõnelnud mitmel pool mujalgi (Vt näiteks Matjus 2016).

Seoses sellega, et oma meetodi mõistmine erinevate filosoofide poolt avab meile peaaegu et alati tõsikindlalt ka tee nende filosoofiate varjatud olemuse mõistmise poole, seisab meil ees ülesanne vaadata, kuidas mõistab Martin Heidegger filosoofilist meetodit. See käsitlus elas rohkete aastate vältel läbi suuri muutusi. Sellepärast teemegi kõigepealt katsed teada saada seda, kuidas käsitles M. Heidegger meetodi probleemi oma varastes, st fenomenoloogia-eelseis, kui nii võiks väljenduda, tekstides ja ettekandeis alates aastast 1915.

Autori aadress: Ülo Matjus, Filosoofia osakond, Tartu Ülikool, Ülikooli 18, 50090, Tartu. E-post: ulo.matjus@ut.ee.

M. Heideggeri esimene filosoofiline uurimus kuulub aastasse 1910, kuid seal ei ole meetodi probleemi veel kõne all.¹ Oskuskeelsed terminid *meetod*, *metoodiline*, *metodoloogiline* ilmuvad alles 1912. aastal. Seejuures on tähelepanväärt, et *metoodiline* on *teadusliku* sünonüümiks, bukvaalselt kinnitub see tähtsas uurimuses „Reaalsuse probleem kaasaegses filosoofias“ (1912): *teaduslik* võrdub *metoodiliselt läbiviidavaga*. M. Heidegger heidab F. Brunetiere'ile ette seda, et tollel jäävat puudu välismaailma probleemi „metoodilisteaduslikust“ käsitlusest (Vt Heidegger 1978a, 1–9). Sealsamas kõneleb M. Heidegger tarvidusest „edasi liikuda metoodiliselt“ (Vt Heidegger 1978a, 1–9), kuid samuti ka „metodoloogilisest argumentist“ (Vt Heidegger 1978a, 1–9).

Sellesama aasta ülevaates „Uusimaid uurimusi loogika alalt“ (1912) eristab Martin Heidegger meetodeid: eksisteerib psühholoogiline meetod (Heidegger 1978e, 18–20), oma meetodid on loogikal (Heidegger 1978e, 41), kuid samuti matemaatikal (Heidegger 1978e, 41–43). Ei ole kahtlusi selles, et M. Heidegger tarvitab 1912. aastal oskuskeelset terminit *meetod* veel traditsioonilises tähenduses, ebakriitiliselt. See tähendab, et *esiteks* käib meetod teaduse kohta, teadus ei ole mõeldav ilma meetodita. *Teiseks* on erinevaid teadusil spetsiifilised meetodid, mis on omased ainult neile.

Martin Heideggeri meetodikäsituse edasises arengus leiavad aset mõned muutused ja täpsustused. Selle arengu kokkuvõtted ilmnevad ta doktoriväitekirjas (*Habilitationsschrift*) „Duns Scotuse kategooria- ja tähendusõpetus“ (*Die Kategorien- und Bedeutungslehre* (1915) Heidegger 1978c). Mainitud skolastilist õpetust vaadeldakse väitekirjas kaasaegsetelt filosoofilistelt positsioonidelt. See käib ka meetodi käsituse kohta. M. Heidegger kinnitab, et kaasaegne filosoofia on „... oma küsimusseadete sügavuse ja teravuse poolest tugev ja muljetjättev ...“ (Heidegger 1978c, 197). Selle oma tugevuse aluseks on selgesti väljendatud *meetodi-teadvus* (*Methoden-bewusstseins*), probleemi vältimatuse ning ta valdamise viisi teadvustatus“ (Heidegger 1978c, 197–198). Edasi täheldab M. Heidegger: „See kaasaegse teaduse põhijoon on üleüldse ainult kaasaegse kultuuri *refleks*, mis uuekujulisena võtab võimust oma enesemõjutuse eneseteadvustatuse (mitte käsitleda eetilises mõttes) vahendusel“ (Heidegger 1978c, 197–198). Meie meelet formuleeritakse üpris selgesti kogu uusaegse ja kaasaegse filosoofia, teaduse ja kultuuri põhijoon:

¹ Kui Martin Heidegger kavandas oma teoste koguväljaannet (*GA*), siis nägi ta ette, et see hõlmaks kõigepealt trükis ilmunud teoseid ajavahemikust 1914–1970, ent seejuures oli ta unustanud ühe oma artikli aastast 1910, mis leiti alles 1982. aastal, st pärast autori surma, nihutades kogu *GA* alguse mõned aastad ettepoole. Mul ei õnnestunud omal ajal tutvuda noore Martin Heideggeri nende artikliga, mis tollal uuesti avastati ja mida arusaadavalt ei leidu ka *GA* varaste teoste 1. köites (Heidegger 1978d), ehkki selle koostas M. Heidegger ise. Vt selle kohta ka (von Wolzogen 1989).

oma mõju, kuid samuti kogu selle oma mõju viisi teadvustamine, st meetodi-teadvus.

Seda kaasaegse teaduse joont rõhutatakse keskaegse filosoofia uurimiste taustal — väitekiri oli pühendatud Duns Scotuse filosoofiale. M. Heidegger väidab, et keskaegsel filosoofial puudub see meetodi-teadvus: „Näib nüüd, et keskajal puudub see meetodi-teadvus, see tugevasti arenenud *kalduvus, julgus küsitlusiks*, iga mõttesammu pidev kontrollimine (Heidegger 1978c, 197-198). Edasi: „Juba *autoritaarsuse mõtte* valitsemine ja *traditsiooni* kõrge hinnang peavad olema selle selgeks tunnuseks“ (Heidegger 1978c, 197-198). See tähendab, et *esiteks* keskaeg ei küsi; *teiseks* viitab see aeg autoriteedile ja traditsioonile. Keskaegse inimese mõtlemise tüüpi iseloomustab „*absoluutne andumus ning temperamentne süvenemine tunnetuse traditsioonilisse materjali*“ (Heidegger 1978c, 197-198).

See aheldab subjekti ühe suuna külge, jätab ta ilma sisemisest võimalusest ning üleüldse püüdlusest vaba liikuvuse poole: „Esemeline (objektne) väärtus domineerib mina-(subjektse)-väärtuse ees“ (Heidegger 1978c, 197-198). See lülitub loomulikult keskaja maailmapilti oma üldise, printsiipiaalse, seaduspärase aktsendiga. M. Heidegger jätkab niimoodi: „Kuid see *üldise* rõhutatud valitsemine peaks suruma tollase teaduse silmaringi nimelt meetodi, kuna meetod on siiski midagi säärast, mis rihib üldise seaduspärasuse poole, hoidudes kõrvale individuaalseist iseärasusist“ (Heidegger 1978c, 197-198). Ning kui meelde tuletada veel seda, et alates XIII sajandist tugevneb tähelepanu dialektika vastu, *hävineb* tees meetodi-teadvuse puudumisest või puudulikkusest keskaegses mõtlemises.

Ent nähtavasti sattub see *teine* tees meetodi-teadvuse eksisteerimisest keskaegses mõtlemises vasturääkivusse *esimese* teesiga meetodi-teadvuse puudumisest või puudulikkusest. Milles on siis asi?

M. Heidegger väidab, et *esimesel* juhul, kui kõne all oli meetodi-teadvuse puudumine või puudulikkus, esitati meetodi mõistet „teises tähenduses“ (Heidegger 1978c, 199). Meetod ei esita mitte niivõrd „fikseeritud vormi kujutluses ja mõtete vahendamises, kuivõrd pigem probleemi uurimise ja seadmise vaimu“ (Heidegger 1978c, 199). M. Heidegger kirjutab otsesõnul: „...keskaegsel inimesel ei õnnestu teatava vaimse hoovõtuga tõusta oma töö kohale, probleemide kui probleemide kohale, nende valdamise võimaluse ja viisi kohale, nende seose kohale teiste probleemidega ning teadlikult peegeldada nende tähtsust; nõnda on see vähemalt keskaja filosoofilises mõtlemises“ (Heidegger 1978c, 199). Meile näib, et seega juurutab M. Heidegger meetodi teise, uue mõiste, eeskätt meetodi säärase joone, millest oli keskajal puudu, säärase, mis vastandab vana, keskaegse meetodi mõiste kaasaja vaimsusele.

Kuid missugune on siis see uus meetodi mõiste, mis lubab kinnitada, et keskajal ei olnud meetodi-teadvust? See meetodi uus joon peab olema säärane, et hävitab teesi „meetodi- teadvuse“ olemasolust keskajal. Nähtavasti ei ole „meetodi- teadvus“, mis koosneb esiteks esemelise (objektse) väärtuse dominantist mina-(subjektse)-väärtuse ees ning teiseks sellele dominantile lähenemise printsiipide tundmisest, veel „küllalt“ teadvuslik, selles jääb puudu millestki olulisest. Jah, see on tõepoolest nõnda. M. Heidegger näitab, et keskaja „meetodi-teadvus“ peegeldab tegelikult vaid mõtlemise käiku, mis lähtub „transsendentsuse mõttest“ (Heidegger 1978c, 200). „Keskaegne inimene ei viibi enese juures *kaasaegses* mõttes, ta näeb ennast kogu aja metafüüsiliselt rakendatuna; transsendents hoiab teda eemal puhtnimilike suhtest kogu-tegelikkusega. Tegelikkus kui tegelikkus, kui reaalne ümbritsev maailm on talle aheldatud fenomen, aheldatud ses suhtes, et ta on kohe ja nähtub pidevalt sõltuvat transsendentsetest printsiipidest. Seepärast ei ole näiteks ka tunnetusteoorial vaba avarust ja laiust nagu kaasaegsel, vaatamata ta vaieldamatule sügavusele. Ning ta jääb transsendentse külge aheldatuks, üleemeelise tunnetuse probleemi külge. Aheldatus ei tähenda siin vabaduse puudumist, ümmardaja seisundit, vaid vaimse elu puhul pilgu ühekülgselt suunatust (Heidegger 1978c, 199). Meetodi-teadvus ei või piirduda ainult printsiipide teadmisega: „Silmas peetakse mitte ainult *printsiipide* [...] teadmist, vaid täiesti spetsiifiliselt *seost nende ja selle vahel, mille jaoks nad on printsiibid*. Asi ei ole mitte ainult „*et*“-is (*dass*) ja „*mille*“-s (*Was*), vaid ka selle printsiipiaalse seose „*kuidas*“-uses (*wie*) (Heidegger 1978c, 201).

Meetod osutub säärasel viisil tunnetuse sfääri sisulise ühtsuse vormiks (Heidegger 1978c, 201). Meetodi mõiste, mida tol ajal pooldas M. Heidegger, kujutab endast printsiipiaalselt süvendatud ja viimast mõistet, „... mis teeb võimalikuks teistsuguse mõiste kui geneetiliselt reaalse, tunnetuslikult *praktilise*“ (Heidegger 1978c, 201). Ent kui asi nõndamoodi, siis võib näida, et seesugune on ka skolastikas: „Viide esimeste printsiipide käsitlusele, kogu metafüüsika kui printsiipide teadus kõneleb selle kasuks“ (Heidegger 1978c, 201). M. Heidegger keeldub lahendamast probleemi, kas skolastiline meetod on viimse printsiibi meetod, jättes selle edaspidise uurimise osaks.

Vahetus seoses meetodi (vastavalt fenomenoloogilise meetodi) probleemiga seisab skolastika fenomenoloogiliste võimaluste probleem. Martin Heideggeri järgi tuleks skolastilise varakambri viljakaks mõistmiseks ja põhjalikuks hinnanguks pidada silmas ka seda, mida ta ei räägi (Heidegger 1978c, 201). Meie meelest täheldab Martin Heidegger skolastikas tugevat „fenomenoloogilist kalduvust“: „...ei tohi silmist kaotada seda, et oma tähendusanalüüsides ei lange ta *empiriilis-geneetilistesse seletustesse*, vaid püüab hoiduda tähenduse esemelise sisu poole ega tõuku kõrvale sellest, mille ta leiab eest „arvamuses“ (Heidegger 1978c, 201). Tunnistab, et „...vaatamata [...]

metafüüsilistele „lisandustele“, mis muutuvad arusaadavaks kogu skolastilise mõtlemise hoiakult ning säärastena kõrvaldavad, täpsemini, teevad võimatuks „fenomenoloogilise reduktsiooni“, leidub skolastilist tüüpi mõtlemises siiski fenomenoloogilise kaemuse varjatud momente, võimalik, et nimelt selles kõige tugevamalt“ (Heidegger 1978c, 201–202).

Skolastika mainitud fenomenoloogilise kalduvuse avastab M. Heidegger näiteks ka siis, kui ta iseloomustab „skolastika psühholoogiat“: „Tuleb [...] viia teadvusse, et skolastiline psühholoogia jääb nimelt printsiipiaalsetes probleemides oma meeletamatuse tõttu dünaamiliselt-voolavale reaalspsüühilisele esemelis-noemaatilisel orienteeritaks — asjaolu, mis laialt soodustab pilgu suunamist intentsionaalsuse fenomenidele“ (Heidegger 1978c, 205). See tähendab järelikult, et skolastiline psühholoogia ei lange kokku kaasaegse loodus-teadusliku psühholoogiaga, millele M. Heidegger heidab muide ette oma ... teema mittetundmist (Heidegger 1976).² Skolastika „fenomenoloogilises“ kinnitub edaspidi Duns Scotuse õpetuse näitel kategooriaist (Vt Heidegger 1978c, 283jj).

Doktoriväitekirja kirjutamise aega Duns Scotusest (1915) kuulub M. Heideggeril veel üks silmapaistev artikkel, nimelt „Aja mõiste ajalooteaduses“ (Heidegger 1978b, 416). Enne seda, kui hakata tegema üldistavaid järeldusi M. Heideggeri meetodi käsituse vahest varjatudki arengust, vaatleme veel ka seda, kuidas autor iseloomustab meetodit selles artiklis.

„Teadus on teoreetiliste tunnetuste seotus, mis on üles ehitatud ja põhjendatud printsiipide abil“ (Heidegger 1978b, 416–417). Teadust, teadusliku uurimist iseloomustab meetod: „Viis ja kujund, kuidas leitakse teadmisi eri teadusis, st uurimismeetod, määratletakse vastava teaduse ja eseme ning vaatepunktide kaudu, millel nad teda vaatlevad. Erinevate teaduste uurimismeetodid töötavad teatavate põhimõistetega, millede *loogilist struktuuri* tuleb mõtestada teadusteooriaal. Küsimuse teoreetilis-teaduslik seadmine juhatab üksikuist eriteadusist välja loogika põhielementide, kategooriate alale. Eriteadusliku uurimise puhul tekitavad nüüd seesugused teoreetilis-teaduslikud uurimused kergesti mulje teatavast endastmõistetavusest ja seepärast ebaviljakusest. Kuid seda ainult niivõrd, kuivõrd säärastelt uurimustelt oodatakse *esemeliselt uut oma* eriteadusliku valdkonna jaoks. Arusaadavalt ei suuda nad (uurimused) seda anda, kuna pöörlevad teatavas täiesti uues mõõtkavas. Seepärast on nad uurija tarvis üksikus eriteaduses tähenduslikud siis ja ainult siis, kui see unustab enda kui säärase ning — filosoferib“ (Heidegger 1978b, 416–417).

² Ei maksa unustada seda, et psühholoogism, mis Edmund Husserli meelest iseloomustab kaasaegset loogikat, tähendab Martin Heideggeri arvates seda, et psühholoogia ei tea, mis on see psüühiline. Selles mõttes iseloomustab psühholoogism kõigepealt psühholoogiat enast ning alles seejärel loogikat.

Edasi näitab M. Heidegger füüsika- ja ajalooteaduse näidetel, mil viisil annab niisugune teooria-teaduslik filosoferimine võimaluse välja selgitada ühe või teise eriteaduse uurimismeetodi loogilisi aluseid. Taas ei tehta seda kogu mahus, vaid ainult ühe põhimõiste alusel. M. Heidegger küsib: Misugune peab olema aja mõiste struktuur ajalooteaduses selleks, et funktsioneerida vastavuses ajalooteaduse eesmärgiga (Heidegger 1978b, 417)? Seoses selle põhiülesandega pöördub ta algul füüsikateaduse, täpsemalt selle meetodi poole.

Füüsika ajaloo vältel Galileist kaasaja poole ilmneb üha selgemalt füüsika põhitendents: „Antiikne ja keskaegne natuurfilosoofia püüdis uurida vahetus tegelikkuses ettetulevate nähtuste ja nende varjatud põhjuste metafüüsilist olemust. Erinevalt sellest metafüüsilisest spekulatsioonist loodusega tähendab Galilei teadus *metoodiliselt* midagi fundamentaalselt uut ... Ta püüab seaduse kaudu saada tervete nähtuste-kogumite isandaks, aga see, *kuidas* ta jõuab seaduseni, see on talle spetsiifiliselt uus saavutus. Kuivõrd vastavalt sellele seaduse tunnetamise meetodile laseb füüsika põhitendents ennast näha kõige selgemini, saagu see meetod seletatud ühe klassikalise näite varal ...“ (Heidegger 1978b, 418–419). Kasutades gravitatsiooniseaduse (*Fallgesetz*) näidet, kinnitab M. Heidegger, et Galilei ei tegelenud üksikute langusjuhtude jälgimisega, vaid võttis omaks üldise oletuse, st hüpoteesi, ning kontrollis seda üksikutel juhtudel. Seadus leidis kinnituse nende najal. „Säärasel viisil peitub selles uues meetodis kahetine spetsiifilisus: 1) kehtestub oletus, mis lubab üldiselt mõista mingisuguse teatava valdkonna nähtusi — siin järelikult liikumisnähtusi; 2) oletus näiteks ei eelda mingisugust varjatud omadust, mis seletab nähtuse põhjust, kuid kätkeb matemaatilisel tabatavaid, st mõõdetavaid suhteid nähtuse ideaalselt mõeldud momentide vahel“ (Heidegger 1978b, 420).

M. Heidegger märgib: „See probleemi seadmise viis, mille Galilei võttis esimest korda teadlikult tarvitusele, hakkab aja jooksul valitsema füüsika erialadel (mehaanika, akustika, õpetus soojusest, optika, õpetus magnetismist ja elektrist). Igas neist erialadest püüdleb füüsika võrrandite poole ...“ (Heidegger 1978b, 420).

Füüsika kui teaduse eesmärgiks on „... füüsikalise maailmapildi ühtsus, kõigi nähtuste redutseerimine matemaatilisel fikseeritavaile ühe üldise dünaamika põhiseadustele, mingi veel määratletava massi liikumise seadustele“ (Heidegger 1978b, 421). Ning veel: „Liikumise ja aja suhte puhul on asi ilmselt liikumise *mõõtmises* aja abil.“ Mõõtmine kui kvantitatiivne määratlemine on matemaatika asi. Eksperimentaalse füüsika vundamendi moodustab teoreetiline, st matemaatiline füüsika. Kui me tahame saada liikumise ja aja täpseid mõisteid, siis peame neid järelikult vaatlema nende matemaatilisel kujul (Heidegger 1978b, 421–422). Defneeritud fenomeni meelelis-

kaemuslikud omadused on kustutatud ja täielikult muudetud matemaatiliseks (Heidegger 1978b, 423). M. Heidegger ei unusta ka A. Einsteini relatiivsusteooriat: „...relatiivsusteoorias kui füüsikateoorias on asi aja mõõtmise probleem, mitte ajas endas. Relatiivsusteooria aja mõistet ei puuduta ...„ (Heidegger 1978b, 424).

Need tsitaadid M. Heideggeri artiklist ei sattunud meil siia mitte juhuslikult: neis on üpris selgesti jälgitav, kuidas autor mõistab meetodi mõistet kaasaegsetes loodusteadustes ja kuidas ta suhtub sellesse mõistesse. Püüame nüüd teha mõned järeldused selle kohta, kuidas M. Heidegger oma nendes varastes teostes käsitles teadusliku meetodi mõistet ning missugused varjatud tendentsid selles käsitluses avanesid.

1. Mõisted *teadus*, *teaduslik filosoofia*, *filosoofia* eeldavad alati mõistet *meetod*. Meetod käib teaduse kohta, iseloomustab teadust: *metoodiline* ja *teaduslik* on sünonüümid. Spetsiifilistel teadustel on spetsiifilised meetodid. Teadusliku, uurimusliku meetodi loogilisi aluseid uuritakse teaduse teooria poolt, see käib „filosofeerimise“, filosoofia kohta. M. Heidegger aktsepteerib seda kõike: Tõeline filosoofia on „teaduslik“, st metoodiline.
2. Keskaegse filosoofia uurimisel võib algul ainult pealiskaudsele pilgule paista, et tal ei ole „meetodi-teadvust“. Ei, keskaegne mõtlemine on väga metoodiline, ta suundub alati üldisele, printsiipiaalsele, seaduspärasele, lisaks on ta tähelepanelik dialektika suhtes. Sel viisil valdavad keskaegne mõtlemine, selle filosoofia ja teadus oma meetodit. Kuid mitte ainult: nad valdavad veel ka oma „meetodi-teadvust“. Ainult et seda „meetodi-teadvust“ iseloomustab „autoriteedi mõtte valitsemine“ ja „kogu traditsiooni kõrge hinnang“. Ta on vaba, kuid vaba ühekülgselt. See „meetodi-teadvust“ ei küsitlenud, ei kahtlenud endas, lähtub transsendentsuse mõttest, orienteerub esemelisele (objektsele) väärtusele, st et ta teadvustab ennast, teab oma printsiipi, tegutseb üpris „teadvus-metoodiliselt“. Kuid ainult seda keskaegset „meetodi-teadvust“ ei tohi samastada „meetodi-teadvusega“, mis iseloomustab uut ja uusimat aega, mis valdab midagi, mis lubab üksnes sellest kõnelda kui „meetodi-teadvusest“.
3. Uut ja kaasaegset „meetodi-teadvust“ iseloomustab vaba suhtumine ise-endasse, „tugevasti arenenud *kalduvus*, *julgus küsitluste suhtes*“, „mõtlemise iga sammu pidev kontroll“. Meetodit iseloomustab M. Heideggeri järgi kõigepealt probleemi seadmise ja uurimise vaim. Kaasaeg „tõuseb oma töö üle, probleemide kui probleemide üle, kaasaja valdamise võimaluse ja viisi üle, kaasaja seose üle teiste probleemidega“. Uus mõtlemine ei küsitlenud mitte ainult tegelikkust,

vaid ka ise-ennast, kahtleb selles ja teises. Mitte ainult *et* ja *mis*, vaid ka *kuidas* allutatakse küsitlusele ja kahtlusele. Uusaegne „meetodi-teadvus“ „viibib enda juures“, teadvustab ennast „meetodi-teadvusena“, lähtub mina-(subjekti)-väärtusest. Ta on mitme- ja kõige-külgsest vaba. Ta on kriitiline.

4. Võttes omaks uus- ja kaasaegse „meetodi-teadvuse“, esitab M. Heidegger talle siiski oma täiendavad nõudmised. Meetod peab olema põhimõtteliselt viimane mõiste, mis teeb võimalikuks teised mõisted, andes neile mõtte. Sellega jõuab M. Heidegger meetodi „fenomenoloogilise“ mõisteni, eeldades, et skolastika meetod võib osutada viimse printsiibi meetodiks ning et „skolastilist tüüpi mõtlemises“ varjuvad siiski fenomenoloogilise kaemuse momendid. „Skolastiline psühholoogia aitab näiteks suunata meil pilku „intentsionaalsuse fenomenidele“. Säärasel viisil kinnitab M. Heidegger skolastika varjatud fenomenoloogilisust: tuleb silmas pidada ka seda, millest ta ei kõnele. Ning hakkab tegelema Duns Scotuse õpetusega kategooriaist ja tähendusist.
5. Meie meelest ei asu M. Heidegger 1915. aastal fenomenoloogiliselt veel mitte teel E. Husserli fenomenoloogia poole, vaid teel oma Marburgi loengute poole (1923–1928). Näiteks nähes skolastika fenomenoloogilisust, näeb ta samuti hästi, et skolastika „metafüüsilised järeldused“ „võtavad maha“ fenomenoloogilise reduktsiooni — E. Husserli fenomenoloogilise meetodi südamikku. Muide, hiljem eelistab M. Heidegger kõnelda ainult „fenomenoloogilisest printsiibist“, st mitte vastavast „meetodist“. Konflikt E. Husserliga ei alga mitte hiljem kui 1915. aastal. Näib, et M. Heidegger „tunneb“ E. Husserli mõnede väidete vastuvõetamatust — ning lükkab need tagasi, toetudes skolastikale. 1972. aastal kirjutas ta oma varaste teoste kohta: „Käesolevate, bukvaalses mõttes abitute varaste katsetuste kirjutamise ajal ei teadnud ma veel mitte midagi sellest, mis hiljem ei andnud rahu minu mõtlemisele“ (Heidegger 1978f, 55–57).
6. Teadusliku meetodi uusaegset mõistet uurib M. Heidegger G. Galilei teaduse näitel. G. Galilei võttis M. Heideggeri arvates erinevalt antiikaja ja keskaegse natuurfilosoofia „empiirilisusest“ omaks hüpoteesi, kontrollis teda konkreetsetel juhtudel. Nõnda kinnitus langemise ehk gravitatsiooni seadus. Selles uues meetodis peitub „kahetine spetsiifilisus“, mida võib „fenomenoloogiliselt“ käsitleda E. Husserli vaimus: a) hüpotees võetakse vastu mitte-empiirilisel, vaid kategooriaalses kaemuses, b) tabatakse mitte „ese“ ise, vaid „maatemaatiline ese“. Selle-samasega kinnitab M. Heidegger kaasaegse

teaduse põhitendentsi: füüsika tegeleb võrdustega, relatiivsusteoorial ei ole tegemist mitte ajaga, vaid aja mõõtmisega ... Ta näeb ette, et teadus, kaasaegne inimene kaotab „asjad“, tegeleb nende „andmetega“. Mitte ainult „mateeria“, mida meil mitte kunagi „polnud“, vaid ka teised, rohkem tähendanud „asjad“ lähevad kaduma. . . Ning kuigi E. Husserli fenomenoloogia veel samal ajal kutsus „tagasi asjade endi juurde“, seega sõnuti täpselt protestides kaasaegse, mitte ainult asjadest endist eemaldumise teadusliku tendentsi vastu, tegelikult ette teades, et ta selleks „asjaks“ on „teadvus“ kui „puhas“ teadvus, — toetas ta üpris edukalt seda kaasaegset tendentsi, maailma subjektiveerimise ja humaniseerimise, st asjadest endist eemaldumise tendentsi. Kuid see ei ole E. Husserli süü. M. Heidegger viitab kaua aega hiljem oma ettekandes „Küsimus tehnika järele“ (1953) W. Heisenbergi ettekandele „Looduse pilt kaasaegses füüsikas“ (1953), milles kirjeldatakse hästi inimese kasvava „rahulolu“ protsessi iseendaga, kuid mille mõtet, muide, dešifreerib ainult M. Heidegger ise.³

7. Ette tundes M. Heideggeri suhtumise muutumise teed teaduslikku ja filosoofilisse meetodisse, me skitseeriksime mõnesid löike sellel teel. Algul võttis M. Heidegger nähtavasti omaks uus- ja kaasaegse meetodi mõiste — teadlikult käia sajandi alguse teadusliku ja filosoofilise mõtlemise teadlikult omaks võetud reegli järgi.

Edasi, kogedes ühelt poolt keskaegse filosoofia mõju, ning teiselt poolt E. Husserli fenomenoloogia oma, ütleb M. Heidegger lahti meetodi harilikust käsitusest ning võtab sõnuti omaks fenomenoloogilise meetodi, muutes ta seejärel printsipiibiks: järgida „asju“ endid, jälgides nende olemuslikku seadust, st käia „asjade“ järel, eelnevalt ette teadmata, kuidas tuleks nende järel käia. Teadvust ei võeta filosoofia „asjana“, fenomenoloogilisust võetakse keskaegse mõtlemise piires. Edaspidi ütleb M. Heidegger täielikult lahti meetodist, mis tähendab järel-käimist, ja mis varjab selle järel-käimise eelnevat teadlikku valikut. Jäävad ainult teed, vaba käimine ehk asumine teil (*unterwegs*). Mõtlemise meetodi käsituses üha edasi liikudes pöördub Martin Heidegger üha kaugemale tagasi mõtlemise algusse.

19. augustil Tartu Karlovas

³ „Sellele vastaks kasvava endaga-muganemise protsess, mida muljet avaldaval viisil kirjeldas Heisenbergi ettekande (Heisenberg 1954, 43jj).“ Vt (Heidegger 1989, 1211).

Kirjandus

- Heidegger, M. (1976). *Logik: Die Frage nach der Wahrheit*, GA 21, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (1978a). Das Realitätsproblem in der modernen Philosophie, *Frühe Schriften (1912–1916)*, GA 1, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, lk 1–16.
- Heidegger, M. (1978b). Der Zeitbegriff in der Geschichtswissenschaft, *Frühe Schriften (1912–1916)*, GA 1, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, lk 413–434.
- Heidegger, M. (1978c). Die Kategorien- und Bedeutungslehre des Duns Scotus, *Frühe Schriften (1912–1916)*, GA 1, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, lk 189–411.
- Heidegger, M. (1978d). *Frühe Schriften (1912–1916)*, GA 1, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (1978e). Neuere Forschungen über Logik, *Frühe Schriften (1912–1916)*, GA 1, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, lk 17–44.
- Heidegger, M. (1978f). Vorwort zur ersten Ausgabe der „Frühen Schriften“ (1972), *Frühe Schriften (1912–1916)*, GA 1, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, lk 55–58.
- Heidegger, M. (1989). Kūsimus tehnika järele, *Akadeemia* 1: 1195–1228.
- Heisenberg, W. (1954). Das Naturbild in der heutigen Physik, *Die Künste im technischen Zeitalter*, lk 70–108.
- Matjus, Ü. (2016). Filosoofiast Tartu Ülikoolis 1940/1941 ja 1944–1991: Filosoofia ajalugu, esteetika, filosoofiliste teoste tõlkimine, J. Sooväli (toim), *Tagasi mõeldes: Töid filosoofia ajaloost Eestis*, Tartu Ülikooli kirjastus, Tartu, lk 298–313.
- von Wolzogen, C. (1989). Verschwiegene Herkunft: Hugo Otts Vorstudie zu einer Heidegger-Biographie, *Neue Zürcher Zeitung und schweizerisches Handelsblatt* 1A: 23–24.

Martin Heidegger's Concept of Method in His Pre-phenomenological Thinking

The article investigates the concept of method in Martin Heidegger's pre-phenomenological thinking. Mainly focusing on M. Heidegger's habilitation thesis on Duns

Scotus (1915) as well as on the article “Der Zeitbegriff in der Geschichtswissenschaften” the paper outlines the main characteristics of the concept of method in Heidegger’s early philosophy, but also points out the path which his thinking takes a little later on.

Keywords: method, science, scholasticism, phenomenology
